

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Osztályozás

Szerző: *Nádor Jenő*
 Cím: *Száguldó séta a magyar mult emlékei között.*

708
Hadtört. linz.

Forrás: *Ujság*

Idő

"1927"

Személy

Bp

(Hely)

1927. 6. 5.

(Idő)

(Köt. v. füz.) (C)

Száguldó séta a magyar mult emlékei között

Európa legvéresebb csataterének színhelye a várbeli Bástya-sétány — Visszaállítják a lerombolt Bécsi-kaput — Századok katonai pipatóriumát gyűjtötték össze — Szentendre a csonka ország Késmárkja

Helykegyeletre, gyakorlati történelemre akarják nevelni a magyarságot

Budának és Pestnek évszázados patinás multja sohasem tudta abban a mértékben megigézni lakosságát, aminthogy nagy multja megérdemelné. Nyilván abban leli a furcsa tünet magyarázatát, hogy egyre változó a dunaparti keltős város lakossága. Tul a Dunán hatalmas lüktető élet fejlődött a középkori királyok alatt és hanyatlás, pusztulás, tespedés terjeszkedett, amikor ellenséges hadak tüzték a vár ormára zászlójukat. Buda sorsa irányította Pestét is a századok során és amikor a békés fejlődés megindulásával egyszeriben a metropolisok sorába igyekezett ugrani az egyesült két város, az ország minden részéből idetódltak az amerikai ritmusban növekvő fővárosba az emberek. Tradíciók tisztelete, az apák rögének megbecsülése nem igen tölthette el őket, mert elevenen lüktetett bennök az elhagyott szülőföld: bércecs Erdély, a vadregényes Felvidék, az Alföld délibábos rónáinak, Bácska és Bánát dusan termő földjének emléke. A tősgyökeres pest-budai lakosok valósággal eltűnedezték az egyre duzzadó emberrengetegben, s elteltek a különösen fontos évtizedek, a nagyrafejlődés decenniumai, anélkül, hogy mentették volna a mult igéző képét,

a történelmi esztendők megmaradt emlékeit.

Csak a háboru előtt való években tört ki a Budapest iránt való rajongó szeretet. Akkor alakult meg *Bársony István* kezdeményezésére írókból, festőkből, szobrászokból, építészekből, történészekből, régészekből és kiváltsággal nagynevű politikusokból «*Budapest Barátai*»-nak egyesülete. Még mielőtt hozzálátott volna az egyesület munkájához, kitért a háboru. Ettől kezdve senkinek nem lehetett érkezése a történelmi hangulatok mentésére, teremteni kellett történelmet a jövő részére.

Az elmúlt héten azonban ujra életre kelt a háboru előtt felvetett gondolat: Budapest patinás multját, történelmi emlékeit, a mult művészi maradványát a nagyközönség számára is fel kell fedezni, köztudomásra adni és megmenteni a jövő számára. Megalakult a József nádor-céh; védnökei lettek a várossal összenőtt két királyi herceg, *József és József Ferenc*, elnöke az igazi mélységű ügyekért lelkesedni és áldozni tudó *Festetich Pál* gróf, ügyvezetője a rajongó lelkesedésű *Aggházy Kamill*, főtiktára a tudós kutató, *Bevilaqua Béla* dr. Tervük hangosra éleszteni a magyarságban a történelmi helyek kegyeletét, megmenteni minden műemlékét a multnak, visszavarázsolni az elszánguldozott századok romantikus varázsát, megvalósítani a

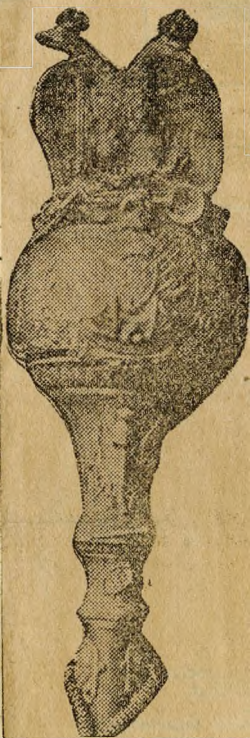
gyakorlati történelemtudást. Fel sem tétélezhető ezekről a lelkesedésben akadályt nem ismerő férfiakról, hogy megelégednének Budapestre terjedő munkássággal. Sokkal meszebbre menő terveik vannak, ki akarják terjeszteni mozgalmukat minden helysére, ahol emléke maradt az alkotó, harcoló, országvédő, küzdő, tépelődő magyar elődöknek. Mindenütt meg akarják alkotni a József nádor-céh mintájára a céheket.

Legelőbb Budapest után a templomok városa, a dunamenti Szentendre jelentkezett, de soron van már Erd, meg Esztergom is. Szentendre ügye izgató leginkább, mert itt példaadó működést fejt ki a város polgármestere, *Starzsinszky László* dr. Őt meglátogatni és a szentendrei Szent András-céh megalakításában támogatni volt a pesti céh urai utjának a célja és erre meghívták az *Ujság* munkatársát. A Hadtörténelmi Múzeum történelmi emlékekkel roskadásig megrakott helyiségében volt a találkozó. Már utrakészen állottak *Festetich Pál* gróf, *Aggházy Kamill* és *Bevilaqua Béla* dr., amikor az *Ujság* munkatársa megérkezett. Abban a teremben állottak, ahol a világháboru óriási embermérkőzését hirdeti a rengeteg összegyűjtött holmi: lövedékek, tépelt zászlók, átlukasztott sapkák, vérrel borított zubbonyok, golyótól átfurt életmentő imádságos könyvek, érmek, képek, fa-

(Hely) (Köt. v. 11.) (Oldal)

ragványok, elhervadt virágok. Jobbról a XIII. századtól a XVII. századig terjedő idők katonai emlékei, balra az utolsó békeesztendőök gazdag, jóléte, hatalmas sugárzó dokumentumai. Itt az inzurgens csapatok zenekarának hangszerei, dobok, kürtök, fagotok lehelik a multat, amott gazdag aranyjátásos uniformisok szólnak fájdalmasan elmúlt hatalomról.

Már indulnánk a laktanyából. Lenn a legénység tornázik, valahol a tágas épületben a maga gyönyörűségére gyakorlatozó trombitás a takarodót fujja. Indulunk, de szemben a muzeum puskaművese, *Hochwarter mester*. Átnyujt egy remekbe készült ezüst botfejét. A puskaműves restaurálta, egészen különös a története. *Szentpétery József*, a híres kassai, majd pesti ötvösművész készítette vagy százfizenkét esztendő előtt, a harminckettes gyalogosok tisztjeinek rendelésére, ezredesük számára megemlékezésül a Napoleon elleni csatákra.

A 32-eseknek a Napoleoni csaták emlékére készített ezredbotjának ezüstfeje. Szentpétery József ötvösművész műve.

Mill a magyarázó kalauz, ő ismeri Buda történetét, a törökök ellenében és az osztrákok ellen irányult budavári ostromok minden részlete kiterjedő történetét.

Ugyan ki gondolná, hogy a Bástya-sétányon, öreg emberek és fiatal gyerekek oly kedves találóhelyén, a hársak és vadgeszte-

Mindnyájunkat megszáll a dicsőséges mult varázsa, de indulni kell, lenn a kapu előtt már vár bennünket a jelen csodája, a kilométereket evő gépkocsi. A kormánykerékhez maga a gróf ül s amint hatalmasat bug a takarodót fujó kürtösből visszhangzó kaszárnya előtt a kocsis szirénájával, átjelölve a különös utazás rendkívüliségével, lelkesülten magyarázza:

— Nem pusztán sport-szenvedélyem visz rá az autóvezetésre. A gépkocsi arra is jó, hogy beleszáguldjunk a multba. Ügyeljen, percek alatt századok életét éljük át.

Mielőtt Szentendrére mennénk, még felkanyarodunk Budára, a Várba. Valamennyien tudjuk, hogy itt minden talpalatnyi földet századok során át vér áztatott. De csak kevesen, a valóban tudósok, ismerik minden hely igazi jelentőségét.

Most már Aggházy Kamill a magyarázó kalauz, ő ismeri Buda történetét, a törökök ellenében és az osztrákok ellen irányult budavári ostromok minden részlete kiterjedő történetét.

Ugyan ki gondolná, hogy a Bástya-sétányon, öreg emberek és fiatal gyerekek oly kedves találóhelyén, a hársak és vadgeszte-

nyek arnyekolta alléen, 1686-ban júliustól szeptemberig nap-nap után, óráról-órára öldöklően véres harcok folytak. Elszánt janicsárok, félvad arabok, vértől, haláltól nem irtózó kaukázusiak itt szálltak szembe a multvilág fiaival.

Az ember-ember elleni elvadult, féktelen viadalban magyarok, németek, svéddek, angolok, norvégek, oroszok, brandenburgiak, spanyolok állottak egymással szemben. Kard, tör, handszár küzdött itt egymással, mázsás golyóbisok vágtak a verekedő emborsorokba, sebesültek jalkiáltása, haldoklók elnyuló hörgése, szurkos fazekak gyújtó veszedelme, füstölgő kén büze, szenvedés, fájdalom, emberfeletti erőfeszítés mezeje volt a sé-

tány, ahol most az öregek is kiegyenesednek a térzenét adó katonazenészek pattogó muzikájára és messzire meredő szemekkel néznek a mélységbe a gyerekek, ahol ma egy folyton terjeszkedő lüktető életű város körvonalait csodálják. Akkor az ostromló seregeknek volt felvonuló terepe, embereké, akik boldog önfeláldozással rohantak magasztos ideálokért a megsemmisítő halálba. Európa minden népének talán legvéresebb csatateré a most bámulatosan szép bástyasétány. Itt volt a bécsi kapu, amelynek artisztikusan faragott köveit szertehordta, elpusztította az a nemzedék, amely nem tudott egyebet látni benne, mint az ország ellenségének tekintett közös hadsereg hatalmának szimbolumát. Kár a kapuért, mert a patinás városrésznek couleur local-ját valójában ez adná meg. A székesfőváros programjába vette, hogy újra felállítja, de kérdés, valóban sor kerül-e rá.

A bástyán épült V. Ferdinánd királyról nevét szerezte kaszárnyának a sétányra néző szárnyát bocsátották át az egyre gazdagabbra fejlődő Hadtörténelmi Muzeumnak. Már meg is kezdték az épület helyrehozatalát. Külsejében és előterében is muzeum lesz a kaszárnyának ez a része. A vakolatát hullató épü-

leten kikeresték az 1849-es budavári ostrom alkalmával ütött golyónyomokat. Előző restaurálások alkalmával kivették a falakban benmaradt golyóbisokat, most újra beépítettek minden részbe megfelelő kaliberű egykorú lövedékeket. Amikor most a restaurálás megkezdődött a kőművesállványokat tartó cölöpök részére lyukakat ástak a földbe. Ahová az ásó elért, mindenütt gazdag emlékeire bukkantak elmult időknek. Garmadával találtak pipákat, a janicsároké volt a XVII. században. Mindenféle formát, különböző anyagot mutatnak. S a janicsároké mellett az itt megfordult sok idegen katonának minden füstölő szerszámát, még az elmult évtizedek alatt élt szolgált bosnyákok is gazdagon gondoskodtak erről a valóban történelmi unikumról, évszázadok katonai pipatóriumáról. De ezernyi más mindent is találtak, mindenfajta használati tárgyat a katonáknak, cserepeket, edényeket, ékszereket, borotvákat, pénzeket, fegyvereket s csontokat, hősök el nem mállott maradványait és állatokat, amelyeknek husa táplálta az itt élt, harcolt, reménykedett, csalódott és szenvedett barát és ellenségkatonákat.

Ezeket a furcsaságokat rejtő üregeket nem fogják eltüntetni, hanem úgy hagynak bennök mindent, amint találtak, csak éppen elrendezik, hogy tanulságos legyen a látványuk. Az üregeket üvegjárdával borítják be s alattuk villanylámpák osztanak fényt, hogy mindenki lássa a bennük tartogatott kincseket.

Az épület előtere is muzeum. Már ott állanak a különböző hadiszerek, lafetták, sáncosarak, homokos zsákok, időrendben, amint a XVI. században használt mozsaraktól, a világháború fegyvereként ismert tarackig és messzire vivő ágyugé fejlődött a rettentő háborus eszköz. Itt már érvényesül a modern muzeumi elv, mindenki hozzányúlhat a kiállított tárgyakhoz. Megpróbálhatja, miként bántak egykor ezekkel a nehézkes hadigé-

pekkel.

Sorjában megnézzük a bástyakiszögeléseket. A fehérvári kapunál, József királyi hercegek palotája alatt lévő bástyafalba ütötték a rést 1849-ben az ostromló csapatok és ezen keresztül hatoltak be a Várba. A rést még az öreg József királyi herceg futtatta be repkénnyel és ugyanígy akarják megjelölni a másik rést, amelyet először törtek az ostromló hősök a Mátyás király korában esztergomi bástyának, a török hódoltság idején Sziárgó pasa tornyának vagy Toprá kulcsinak (földtoronynak) nevezett bástya közötti falon.

Lassan leereszkedünk a Várból.

— Itt állott — mondja tudós kalauzunk a régi Szent János-kórháznál. — a Messarlikkapu. Egre volt a régi Lövölde, Schusstadt-nak hívták a budai bürgerek és a bástyafal, most a kórháznak egyik fala, szolgált golyófogóul. Ennek a résznek a történetét nagyszerűen megfestette Gutmann József dr., egyetemi magántanár egy könyvében. Még látni a barokkstilű díszes emblémát is, sajnos, már málik és omladozik. Tovább a Margit-kört mind a bástyafal egyenes oldalában épült. Az Orfeusz-mozgó kapuja a török alsóváros két öles bástyafalába van beleavagva. Itt volt a Tojgünpasa-kapu, még látni a barok Gieheldach-ot, alatta kis ablakot, eredetileg lőrés volt. Az udvaron ott vannak a Mátyás király palotájából elhordott gótikus pillérek darabjai. Ezekből a kövekből igen sokan építettek házat Budán.

Megyünk tovább. Óbudán, Ujlakon keresztül. Bevilaqua dr. kezd magyarázatba. A dohánnyágyár előtt megállunk. Az udvarán van a gróf Zichy-család ősi uradalmi kastélya. 1718-ban építették, amikor 58.000 forintért vásárolták meg a Bicskétől Komáromig terjedő hatalmas birtokot. Később Mária Terézia 1750-ben váltotta csak vissza.

Az ut most már a római hadak elpusztíthatatlan útján vezet tovább. Rómából indul ki ez az út Pólán, Trieszten keresztül Eszékig, ott kanyarodik föl Mohács felé és halad a Duna mentén Szentendrén át Ószöny és Bécs felé. Szentendrén, a kis városkában már majd minden ház történelmi varázsu. A városházát Möller műépítész alkotta meg, de a legkisebb részletéig megőrizte a nemes barokk-stílus minden jellemző vonalát. Arra is volt gondja, hogy az udvar felől régi sárga színét kapja meg az épület, a vieille d'or aransugárzásu színében ragyognak a falak. S míg kívülről a városháza megőrizte patinás ódságát, belül már érvényesül a modern építésztechnika.

— Ez itt — mondja Bevilaqua dr. — a mai Felvidékünk. Szentendre a mostani Késmárkunk, a Pismány, a váci Nagy Szál a Kárpátok.

— A multat itt nagyszerűen konzerválták. A templomhegy mutatja a középkori várost, a Bollwerk-kelet, amit bástyakörutnak is nevezhetünk. Ék körül vannak az árkádós sikátorok, ódon szűk közök, ahonnan falépcsők vezetnek föl a bástyához. Fából készítették a lépcsőket, hogy ostrom idején könnyen el-távolíthassák.

Csodálatos látvány kínálkozik innen felülről. Látni az ósdi épületeket, a sok templomot, mind a szincs késői barokkot mutatja, itt-ott felcsillan már a kecsesebb rokokó.

Senki sem hinné, mennyi szépséges emléke van ennek a különösen érdekes városnak, Szentendrének. Alig ismerik, ami nem is csodáltnivaló, mert nagyszerű ut vezet oda és autóval mindössze husz perc alatt érhető el. Talán az a hatalmas erőfeszítés, amely most történik lelkes férfiak részéről, ráveszi az embereket, hogy elmerüljenek dicsőséges tettekben, művészi alkotásokban, egyáltalán nem szegény multjuk tanulmányozásába.

Nádor Jenő